

Het kerkzegel van de Gereformeerde kerk van Ermelo

Inleiding

In een wat verder verleden heb ik eens onderzoek gedaan naar het ontstaan en het gebruik van (kerk)zegels. In de publicatie die daarop volgde is ook een hoofdstukje gewijd aan het Ermelose kerkzegel. Die informatie wil ik nu graag met u delen. Daarbij hecht ik er aan de naam te noemen van één van mijn voorgangers in het GK-archief, de toenmalige archivaris, Dhr. F.W. van de Boogaard. Door zijn tussenkomst heb ik in 1998 notulen van oude kerkenraadsvergaderingen kunnen raadplegen.

Het zegel in de kerkelijke omgang

Er is over oorsprong en gebruik van zegels in de geschiedenis meer te zeggen, maar dat valt buiten het kader van onze plaatselijke historie. Toch eerst even het licht over de kerkelijke oorsprong.

Aanvankelijk gebruiken alleen pausen, kardinalen en (aarts)bisschoppen een zegel om de officiële stukken van de kerk te waarmerken. Later gaan ook lagere organen als kloosters en parochies tot het gebruik over.

Als in de zestiende eeuw de reformatorische kerken ontstaan wordt het kerkelijk leven opnieuw georganiseerd. Na een voorbereidende vergadering in Wezel (1568) wordt in 1571 de eerste synode in Embden gehouden. Op dat moment wordt ook al gesproken over het belang van een kerkzegel, omdat bij de inrichting en organisatie van het kerkelijk leven de behoefte ontstaat aan een onderscheidingsteken om uitgaande stukken en attestaties te waarmerken. De Hervormde kerk van Breda waarmerkt op 13 februari 1572 een attestatie met een eigen zegel. De synode van 1584 besluit dat aan *'dengenen die uit de gemeente vertrecken een attestatie ofte getuygenis haers wandel bij advies des kerckeraeds (zal) medegegeven worden onder den zegel der kercken, ofte daer geen zegel en is van twee ondertekend'*. Dat men in die tijd huiverig is voor de vermenging van kerk en staat, blijkt wel uit de bepaling dat zegels *'dye eenighe ghemeynschap hebben met landen ofte stedenseghelen sullen verandert worden'*.

Toch rijst er ook enig verzet tegen het gebruik van zegels omdat het door sommigen wordt gevoeld als een voor-reformatorisch gebruik. Via de kerkelijke weg wordt daar tenslotte door de synode van Dordrecht 1618/1619 een uitspraak over gedaan. Bepaald wordt dat degenen die uit de gemeente vertrekken een attestatie of getuigenis aangaande hun belijdenis en wandel zal worden meegegeven, door twee ondertekend, of bij attestaties die onder het zegel van de kerk gegeven worden, met één ondertekening. Ook classes en (provinciale) synodes nemen zegels in gebruik.

Schenking

Terug naar Ermelo. "In 1924 werd aan de Gereformeerde Kerk een kerkzegel geschonken". Dat is te lezen in het Gedenkboek Rond Ermel's Wehme, door F.R. Elema en H.J. van Beek. Behalve een omschrijving van het zegel vernemen we verder niets daarover. Ook verschillende herdenkingsuitgaven van de plaatselijke Gereformeerde kerk geven geen uitsluitsel over de herkomst van het zegel. In het zeer lezenswaardige boekje 'Tussen de hoeve en het maïsveld' (126 jaar Gereformeerde kerk in Ermelo, oktober 2013), schrijft Herman Bouw een stukje over het kerkzegel. Maar veel is over de herkomst van het zegel niet bekend.

Als we het archief induiken stuiten we op een kerkeradsvergadering van 3 januari 1924, waaruit het volgende citaat:

"De preases (Ds. B. van Halsema) deelt mede, dat iemand bereid is gevonden aan de kerk van Ermelo een kerkelijk zegel ten geschenke te geven. Een omschrijving wordt gegeven hoe de gever zich voorstelt dat dit stempel er zal kunnen uitzien.

De kerkeraad ontvangt deze mededeling met ingenomenheid en zal gaarne een dergelijk geschenk aanvaarden. Over wat op dit stempel zal moeten geschreven staan, kan nog nader overleg worden gepleegd en dienaangaande informaties worden ingewonnen.

In verband met een vraag van br. Breimer wordt opgemerkt dat, wanneer de stukken die vanwege de kerkeraad worden uitgegeven, van dit zegel zijn voorzien, men volstaan kan met daarop één handtekening te plaatsen."

Het valt blijkbaar niet mee om een en ander nader te onderzoeken, want in de notulen van 11 augustus 1924 lezen we:

"Br. Rappers vraagt wanneer het kerkelijk zegel, waarover indertijd werd gesproken, kan verwacht worden. De preases zal hiernaar een onderzoek instellen."

Hier worden we dus niet veel wijzer van. Navraag bij het dienstencentrum van de Gereformeerde kerken in Nederland te Leusden geeft te zien dat men daar het bekende zegel te boek heeft staan met onderliggend een gedeelte uit een brief uit 1960 van Ds. Van Halsema waarin hij, uit zijn herinnering puttend, schrijft dat het zegel in 1924 'ten geschenke is gegeven' waarna de beschrijving volgt.

Beschrijving

In een cirkel van 4 cm doorsnee staat in omschrift DE.GEREFORMEERDE.KERK.TE.ERMELLO * In de binnenring staan de Griekse letters I, CH, TH, U, S, die tezamen het woord Ichthus vormen, het Griekse woord voor vis. Onder die letters is een vis afgebeeld. De letters staan voor Iesus CHristus THEou Uios Sooter, wat betekent Jezus Christus Gods Zoon Zaligmaker. De vis is ook het symbool van de oude christelijke kerk, ontstaan als geheim teken van de Christenen in de catacomben, uit protest tegen de verering van de Romeinse keizers als godheid.

Vanuit het dienstencentrum wordt in een begeleidend schrijven meegedeeld dat er in de landelijke gereformeerde archieven verder geen gegevens te vinden zijn. Er was vroeger geen meldingsplicht voor kerken die een zegel gingen voeren en een landelijk bureau bestond in 1924 ook nog niet. Met deze gegevens zullen we het dus moeten doen.

Louis Godschalk

Dit artikel is een bewerking van publicaties in Antenne, kerkblad van de Gereformeerde kerk van Ermelo, jaargang 20, 2014-2015.